

העלון לעורך התורני

בסייעתא דשמיא

פרשת אחרי קדושים • גליון מס' 13

שיחת עורכים

ספס

פסיקים ונקודות

אחת מההתלבטויות שנתקל בהם העורך הרבה מאד במשך עבודתו עבודת הקודש היא, היכן להניח פסיקים ונקודות. במקרים רבים קורה שהעורך מניח תחילה בפעם הראשונה שעובר על הטקסט פסיקים במקום מסוים, וכשעובר על זה בפעם השניה מוחק את חלקם ומניח במקום אחר. כשנתבונן בדבר יש לחקור ולהבין מה מונח כאן בדברים, מה מניע אותנו לשים פסיק במקום פלוני ומה מניע אותנו לאחר מכן להניעו למקום אלמוני.

בפורום הועלה נדון זה פעמים מספר, בכך שהיו עורכים שניסו את מזלם לאחר שמצאו את עצמם נבוכים בעמק הבכא היכן להניח את מר פסיק והיכן את אדון נקודה.

על פי רוב המסקנה שהועלתה כתשובה לשאלתם, לא הוציאה אותם מהמבוכה ולא היה מישור שהכריז כי מצא את הדרך הבהירה והסלולה שתהיה נר לרגלי העורכים בענין הפסיקים ונקודות. על מנת שנבין מעט בנדון זה, שומה עלינו להתבונן מה טיבם וייעודם של סימנים אלו.

כשנתבונן נבין, שתפקידם של אלו הוא, כדי לסייע לקורא לקרוא בשטף את הדברים, שלא יאלץ לעצור כל כמה מילים על מנת להתבונן האם מילה זו שייכת למשפט שלפניה או שמא לזה שאחריה.

בבואנו לעסוק בנושא זה, עלינו לדעת כהקדמה לדברים, שיש להבדיל הבדל ברור בין הספרות תורנית ישיבתית לבין הספרות תורנית לכלל שכבות העם. בספרות הישיבתית נהוג להמעיט מאד בפסיקים ונקודות ככל הניתן, ולהניחם רק במקום ההכרח, וגם ניתן יותר לסמוך על הלומדים בספרים אלו שבינו היכן להפסיק והיכן להמשיך. לעומת זאת בספרות הפשוטה יותר כמו ספרי משלים ומגידים וכדומה נהוג להרבות בהם כדי שגם הקורא הפשוט יוכל לקרוא בשטף ללא כל קושי. נוסף לכך, ישנם ספרי מגידים בהם מניחים את הפיסוק בצורה כזו שהקורא יוכל לחוות כמה שניתן את הניגון בהם נאמרו הדברים.

ונסיים בנקודה מעניינת שהעלה אחד העורכים, שעל מנת לדעת היכן להניח את הפסיק והנקודה, הוא מדמיין בעיני רוחו את הדברים הכתובים כאילו הם נאמרים כעת על ידו, ועל פי הניגון שנקראים הדברים הוא מצליח להבין טוב יותר היכן יש להניח פסיק והיכן נקודה.

בברכה שנכה להיטיב ולהועיל לקוראים של הדברים אותם אנו עורכים, ושנזכה שכמה שיותר קוראים יקראו את אותם דברים.

בסייעתא דשמיא זכינו שהעלון מתפרסם ומגיע למקומות רבים הרבה מעבר ליד הדמיון שיכולנו לצפות, ומתקבל באהבה רה בקרב ציבור העוסקים במלאכת עריכת ספרים. ומאחר שקיבלנו הרבה פניות לפירסום בעלון, הננו להודיע שבעז"ה נפתח מדור לפירסום דרושים בעלון. הן לעורכים המעוניינים לפרסם את עצמם, והן לבעלי מכונים או לקוחות שמחפשים עורכים. כמו כן ניתן לפרסם ספרים חדשים שיצאו לאור.

לפירסום יש לפנות למייל alon.lorech.t@gmail.com

בברכה שתשרה הברכה במעשה ידינו.

משולחן עורך

סג

איך נשפר את החיפוש שלנו באוצר החכמה

רבים מתחבטים בשאלה כיצד להגיע לתוצאות חיפוש מדויקות ומקיפות באוצר החכמה. ראשית אציין כי ככל הידוע לי אין כללים כתובים, והכל מבוסס על היגיון ועל היכרות וניסיון. וזאת למודעי כי מנגנון החיפוש בתוכנת אוצה"ח הינו הטוב ביותר לעומת כל המאגרים שקיימים כיום, כדוגמת היברו בוקס/אוצרות התורה וכיו"ב, גם בפרוייקט השו"ת ישנו מנגנון חיפוש מעולה, אולם על אף שהיקף הספרים שם נותן מענה מוצלח לעורך מצוי, הוא אינו מתקרב לאוצר החכמה.

על מנת להפיק מהתוכנה את המירב, צריך להיכנס לראש שלה ולהיות יצירתי!

למשל ניקח לדוגמא חיפוש:
בעולם הזה מקבלים שכר על שמחה בקיום המצוות

יש לציין כי הדוגמא לא כ"כ קשה לחיפוש וע"י חיפוש מילות המפתח מתקבלות תוצאות מתאימות, והיא ניתנה רק לצורך העניין.

א. יש להגדיר באופן ברור מה מחפשים, ולנסח אותו באופן הקרוב ביותר לנוסח המשוער של המקור. שינוי אפשרי: **"יש שכר על השמחה בעשיית המצוה בעולם הזה."**

ב. ייתכן שהמקור נאמר בלשון ארמי, וא"כ יש להביא בחשבון מילות מפתח שתורגמו לארמית.
ג. מתוך המשפט שהתקבל, יש לחפש את המילים הכי נדירות שבמשפט שאפשר להניח שכל מקור שעוסק בעניין השכר על השמחה בעולם הזה קרוב לוודאי שישתמש בהן, או מילים שהצירוף שלהן הוא נדיר ויימצא בעיקר אצל מי שדיבר בעניין השייך לחיפוש.

נוסף לזה אם ידוע בעל המימרא לדוגמא רבי שמעון, רצוי להוסיף לחיפוש שמעון בחיפוש שלנו מילות המפתח החזקות ביותר הן **שכר ושמחה**.
אחריהן **עולם/עלמא מצוה/מצוות** יתכן שחיפוש כל הארבע יקלע אל המטרה, אבל ישנם מקרים רבים שחיפוש כל הארבע משום מה לא מניב תוצאות מספקות.

ד. אם למחפש ישנו צורך במקור דווקא מחז"ל או מספרי ראשונים וכד', יכול הוא להגדיר שהחיפוש ייעשה דווקא ממאגר ספרי חז"ל/ראשונים וקדמונים וכד', כדי שהחיפוש יהיה ממוקד יותר.

ה. כאשר החיפוש יכול להימצא דווקא בספרים מדפוסים ישנים בהם הכתב שבור או בכתב רש"י מיושן, יש להביא בחשבון חילופי אותיות אפשריים מבחינה חזותית (כגון ר-ד ה-ח א-ח ס-ע וד), ולחפש מילים שאין בהם כמעט חילופי אותיות. באוצר החכמה ישנה אפשרות מובנית להביא בחשבון חילופי אותיות אלו בחיפוש המתקדם <תיקוני O.C.I.

ו. באוצה"ח מרווח ברירת המחדל בין מילה למילה בחיפוש הוא עד 30 מילים, לעתים זה לרועץ, ועל כן, יש לצמצם או להגדיל את המרווח לפי אומדן שסביר שיהיה בין המילים על ידי שימוש בחיפוש המתקדם או הוספת סוגריים מסולסלות בין המילים באופן הבא: **שכר {10} שמחה** אם קיימת סבירות שהמילים הללו מופיעות עם אותיות שימוש יש לחפש **כך + שכר {10} + שמחה**

ז. אם ישנן מילים שידוע שהן אמורות להיות צמודות, יש להצמידם על מנת לצמצם משמעותיות את התוצאות.
ח. יש לציין שככל הנראה ישנם לא מעט ספרים בהם החיפוש לא עובד או לא יעיל (למשל צילומים ופקסימיליות וכד'), ואם ישנו חשש סביר שהספר המדובר אינו מזוהה בחיפוש צריך לבדוק בו ידנית.

לסיים: כמשתמש ותיק של אוצר החכמה, כאן המקום להודות להם על השירות הנפלא שלהם. כדאי מאוד לפנות אל אוצר החכמה בכל מיני הצעות ייעול הערות ותקלות בהעלאת ספרים דפים שלא עולים וכדומה, השירות שלהם מעולה והם קשובים מאוד ללקוחות. מניסיון!

מאת הרב 'מעשה הכתב'

תגובות הקוראים

ייש"כ על העלון המושקע.
מסתמא יהיה לתועלת להעיר שלפעמים משתרבים למאמרים ביטויים שלא במובנם הנכון, ולמשל בעלון הנוכחי:
'שהבינה ממציאה מקורות מדהימים משלה שאין בינם ובין המציאות כמלא נימה'.
כמלא נימה היינו מרחק קטן מאוד, ולפ"ז אין מרחק בינם לבין המציאות אלא הם מציאותיים...
וצ"ל אין בינם לבין המציאות **כל קשר**.

בעילוי"ש

העריכה בהלכה

סגסג

לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר" (פרשת קדושים י"ט, י"ג)

עורך שערך עבודה עבור המזמין ושלח אותו באימייל מתי עובר המזמין על בל תלין?

נשאל הרה"ג רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, ראובן בקש מעורך תורני שיערוך לו מאמר תורני, וסיכם על תשלום, הוא אמרו לעורך: שכשגומר את העבודה שישלח את העבודה באימייל, וישלמו לו.

כידוע מצות ביומו תתן שכרו תלויה בשני זמנים, בשקיעת החמה או בעלות השחר, השאלה היא המזמין את העבודה רגיל לפתוח את האימייל רק פעם בכמה ימים, אם העורך שלח את החומר בסוף היום או באמצע הלילה, והמזמין פתח את האימייל רק לאחר כמה ימים, אולי הפסיד את המצוה של ביומו תתן שכרו? או שמא המצוה חלה רק כשאפתח את האימייל, ומוריד את הקובץ למחשב?

השיב לו רבי יצחק זילברשטיין שליט"א:

תשובה: נראה שאין כאן משום ביומו תתן שכרו וכן לא תלין. משלוש סיבות:

- יתכן שכל זמן שהמזמין לא פתח את האימייל, זה נחשב כאילו העבודה עדיין לא הגיעה אליו, הוא יעבור על"בל תלין" רק כשיוריד את הקובץ.
- ועוד שהרי המזמין לא תבע שכרו, ואין בזה משום "בל תלין".
- ועוד שהרי המזמין לא נתן לו כלום, והרי זה כמכירה שאין בזה משום "בל תלין".

והאריך לבאר את דבריו, ונצטט את חידושו שכתב בסוף דבריו. הקצות החושן (סימן של"ט סק"ג) כתב בשם **תשובת מוהר"א ששון תורת אמת** (סימן קי"ט), שאם צוה לסופר שיכתוב לו כתובה, אינו עובר בבל תלין, כיון שהכלי עצמו הוא של הפועל, אין להם דין בעל הבית ופועל, אלא כמוכר ולוקח, וכשהפועל גומר את עבודתו הרי הוא מוכר את העבודה לבעל הבית.

ולכאורה גם בענייננו אם בעל הבית ביקש מהפועל שיכין לו עריכה תורנית, ובעל הבית לא נתן לו כלום, לכאורה אין דינו כפועל, אלא כשיגמור הרי הוא מוכר לו פרי יגיעתו, שהרי המזמין לא נתן לו סחורה.

אולם יתכן שאף אם בעל הבית נתן לו את קובץ היסוד, והעורך רק צריך לערוך אותו, מכל מקום אולי זה נחשב שהפועל לא קיבל כלום מבעל הבית כי הקובץ שקיבל מבעל בית נשאר במתכונתו אצל בעל הבית וכשהוא פותח אותו במחשב שלו, הקובץ נוצר מחדש במחשב, וכשהוא עושה על זה שיפוצים, יתכן שאין זה נידון כפועל אלא כמוכר, ואין בזה איסור ב"ל תלין" ולא מצות "ביומו תתן" אלא זה נידון כעסק שמוכר לו פרי יגיעתו.

ומענין לענין: הוסיף בחשיבות מצוה זו.

החפץ חיים בפתיחה להלכות שכר שכיר, מביא את חומרת הדבר, שבאי תשלום שכר שכיר, שהוא מהדברים העומדים ברומו של עולם, שיש על זה כמה וכמה לאווין, ובעונותינו הרבים בני מזלזלין בהם.

ובזוהר הקדוש (פרשת קדושים דף פד ע"ב) איתא "לא תבא עליו השמש", **תזהר שלא תסתלק מהעולם בשביל זה קודם זמנך** כמו שכתוב (קהלת יב ב) עד שלא תבא השמש, ומכאן למדים שמי שמשלם שכר שכיר בזמנו גם אם הגיע זמנו להסתלק מהעולם, הקב"ה משלים נפשו ונותן לו עוד חיים על מה שנקצב לו לחיות,

"לא תלין פעולת שכיר", **מי שלא משלם שכר של עני כאילו נוטל נפשו ונפש אנשי ביתו**, וכל אותם האדים שיצאו מנשימות העני במהלך והוספות עבודתו, עולים לפני הקב"ה ועומדים לפניו וצועקים להקב"ה מרוב צערם, ותובעים דין, ואפילו אם נגזר על הבעל הבית אריכות ימים וטובות רבות, כולם נעקרים ממנו ומסתלקים ממנו ומתקצרים ימיו, וזה לא רק בעני אלא גם בעשיר שעבד, שהרי כתוב "ואליו הוא נושא את נפשו", מכל אדם ואפילו מעשיר וכל שכן מעני.

מספר הזוהר הקדוש, שרב המנונא כשהשכיר היה גומר עבודתו היה מיד משלם לו, והיה אומר לו **קח את נפשך שהפקדת בידך, ואפלו אם השכיר ביקש ממנו שישאיר את הכסף בידו, לא היה מסכים**. כי אמר לו את הפקדון של גופך, איני רוצה בידך, כל שכן את הפקדון של נפשך, שפקדון של הנפש לא ניתן רק להקב"ה, דכתיב "בידך אפקיד רוחי"

זמן ועט

ספ"ח

בעומק כוונת המחבר...

פעמים רבות נתקל העורך בדברים שאינם בהירים דיים בחיבור המוגש לפניו, ותפקידו הוא כמובן לבאר ולהבהיר את העניין, כדי שיהיה מובן ונהיר כל צרכו לקורא ולמעין. ברם, לעיתים נמצא שהדברים מוקשים לא מצד לשונם וניסוחם, אלא התוכן אינו ברור, עד שכמעט נראה ברור שנפלה טעות יסודית במהות הכתוב כך שאין אפשרות להותירו כמות שהוא.

בדרך כלל, כשמדובר בספרים של מחברים בני זמנינו, המקובל והמתבקש הוא לסמן עניינים אלו – כשלא ניתן לפתורם ולחזורם בקלות – ולהעבירם לעיון נוסף למחבר עצמו או למוציאים לאור, שהם יעינו מחדש בנקודה זו ואחר כך יחליטו כיצד לתקן. הניסיון מורה שלפעמים נוספים או מתחלפים עמודים שלמים בחיבור, כשהכל התחיל מהערה קצרה של העורך.

במקרים אחרים העורך מופקד על עריכת הספר מרישא ועד גמירא, ויש לו את הרשות והחובה לתקן בעצמו עניינים כאלו. כך הוא עצמו מעיין בנכתב, מתקן ומוסיף לפי הנדרש, אך בדרך כלל הוא נדרש שלא לחרוג מגבול הטעם הטוב אלא להבהיר את הנדרש בלבד, כי סוף סוף הספר אינו שלו אלא של המחבר, ולא זה המקום לכלול בו את חידושי, הערותיו והארותיו של העורך והמבקר. במקרים נדירים מדובר בספר ששם המחבר הרשום בתחילתו אינו קשור אליו יותר מדי, וד"ל, ואז העורך מתבקש לפעול כמחבר שותף, כאשר באופן זה ישמח המוציא לאור על כל תוספת שיש בה נתינת טעם לשבח.

דרך אגב, כאן יש לעמוד על החשיבות שבשיתוף הפעולה בין המחברים והמהדירים, העורכים והמבקרים. אין זה חידוש בן דורנו, הגם שכיום ניתן לעשות כן ביתר קלות וההדפסה נוחה ונגישה, אך כבר בספר כפתור ופרח (פרק ו) מציין את רבי ברוך אשר "אמר אלי בירושלם, כשהבאתי אליו זה הספר לעבור עליו ולהגיהו" (וראו בקובץ המעיין גיליון 247, תשרי תשפ"ד, עמ' 105–108). ולכן, חשוב תמיד להתייעץ עם המומחים בכל נושא, להביא כל סברא בכור העיון, ואף פעם אין הפסד משמיעת חוות דעת נוספת.

הפרשה בעין העורך

ספ"ח

צרעת היא לא רק נגע זו שאלה דקדוקית

נגע צרעת פי תהיה באדם וגו' (יג ט)

בפסוק זה מעיר רש"י על ההבדל הלשוני בין המילים 'צרעת' – לשון נקבה, ל'נגע' – לשון זכר. הגור-אריה והרא"ם מבארים שרש"י מיישב את הסתירה שיש בין 'נגע צרעת כי תהיה' – לשון נקבה, לבין 'והנה הנגע עמד בעינו ... ולא פשה' (פס' ה-ו) – לשון זכר, כי האחד מהם ישוב אל הצרעת, והאחר ישוב אל הנגע. גם בפסוקים הבאים נדרש רש"י ליישב את הענין. את לשון הזכר שנאמרה לגבי צרעת – 'צרעת הוא' – הוא מבאר שהכוונה לבשר ההוא – ובשר לשון זכר. ואת לשון הנקבה שנאמרה לגבי נגע (פס' כב) – 'נגע היא' – הוא מבאר שהכוונה לשאת או הבהרת שהן לשון נקבה.

אך ישנם מקומות נוספים שרש"י לא התייחס אליהם, ובכלל, הדבר המתמיה ביותר הוא הצירוף 'נגע צרעת'.

אם הצרעת היא התואר של הנגע, וכאילו נכתב 'נגע מסוג צרעת', א"כ היחס אליו צריך להיות כזכר. לדוגמא: 'העלון לכתובה תורנית' – 'עלון' הוא זכר, 'כתובה' ו'תורנית' הן נקבה, אבל יחס המין הוא לשם העצם ולכן נציין, **העלון** לכתובה תורנית – **נפלא**. אך מאידך גיסא נראה, כי הצרעת היא מגדירה את שמו של הנגע (אולי אפילו שם עצם חדש), כמו שנאמר (יג נב): **וְשָׂרָף אֶת הַבָּגָד ... אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ הַנֶּגַע, כִּי צִרְעַת מִמָּאֲרַת הוּא**, או (יד מד): **וְהָיָה פֶשֶׁה הַנֶּגַע בְּבִית, צִרְעַת מִמָּאֲרַת הוּא**.

בפסוקים אנו מוצאים את שתי האפשרויות:

וְהָיָה כְּעוֹר בְּשׁוֹר לְנֶגַע צִרְעַת (יג ב), נֶגַע צִרְעַת הוּא (יג ג, מט), נֶגַע צִרְעַת כִּי תִהְיֶה (יג ט), נֶגַע צִרְעַת הוּא (יג כ, כה, כז).

הרד"ק (מלכים א' יז טז) מבאר את הפסוקים: **וְצִפְתָּ הַשָּׂמֶן לֹא תִחָסֵר, וְצִפְתָּ הַשָּׂמֶן לֹא תִחָסֵר**, שזהו דרך הכתובים, במקום שמעורבים לשון זכר ונקבה, שהצפחה היא נקבה והשמן הוא זכר, פעם יאמר כך ופעם יאמר אחרת. גם במגילת אסתר מצאנו דוגמא דומה: **עַד תִּצְיִי הַמְּלָכוֹת וַיִּנָּחֵן לָךְ, עַד תִּצְיִי הַמְּלָכוֹת וְתִעָשֶׂה** (אסתר ה ג, ו), החצי הוא זכר, המלכות היא נקבה.

לסיכום (כמו שהבינה המלאכותית נהגת לסיים...), למרות שהרד"ק ממסגר לנו את התופעה הלשונית הזו, עדיין אנו מחוסרים הבנה מהי הסיבה לתופעה זו.

הרהורים מלב אל מקלדת במודל האינטואיציה האנושית

—פרק ראשון—

פרה-היסטוריה

לפני זמן לא רב, או שמא בממדי הזמן של עולם הטכנולוגיה הרי שלפני עידן ועידנים, פרץ בשעטה אל תוך תוכי חיינו מחשבותינו ועבודתנו עולם חדש, שעם היותו קר למגע מחושב ומתכתי, מכל מקום הרי הוא מלא רגש מלא הבנה ואמפתיה, הלא הוא/היא מר/גב' בינה מלאכותית בכל שום וחניכה דאית ליה/לה. מיד עם פריצתה לאוויר העולם, נעמדו כולם ביראת כבוד ובחרדת קיום בסיסית, מיהי אותה גברת, האם היא מרשתת בשינוי אדרת, או שמא גרועה או לחילופין מועילה בכפל כפליים, מה משמעותה של בינה זאת אל בינתנו מעשינו מחשבותינו ועבודותינו, יש שכבר התחילו לכתוב את נאום ההספד על הבינה האנושית, יש שכתבו את ההספד דווקא על עולם העבודה, וכו' וכו'. הצד השווה, שכולם נעמדו על הרגליים או שמא על הראש.

האם זהו קיוינהו מצאנו ראינו מלאכים צולים לו בשר ומוזגים לו יין והוא בביתו נאוה קודש ישב ויטמון ראשו בחול, לא יעבוד לא יאמץ את מוחו העדין והפרנסה משמים.

או שמא להיפך מהיום ירעב ללחם ויצמא למים, תמה עבודתו פסו עבודות מבני אדם וניתנה לבינה מלאכותית.

ולעניינו מאן מלכי רבנן, שמא המלאכים יצלו לו בשר מבשרה של תורה וימזגו לו את יינה של תורה, והוא יפסיק להוגיע את מוחו בהוויות דאביו ורבא לאסוקי שמעתתא, שהרי מלאכתו נעשית על ידי אחרים.

או שמא להיפך ולהיפך הרי הוא מאחרוני הנורמלים, חייב לשמור על שפיות המערכת שלא תשתבש לה בבינה של גויים, שהרי כבר אמרו חכמינו תורה בגויים אל תאמין וק"ו תורה בטכנולוגיה. כי הבל הבלים אמרה בינה, לא חכמה ולא דעת לה לא תואר ולא הדר, לא דין אחד ולא צווי, לא למה ולא מדוע, וכי משקפיים של תורה לה? וכי מלאכים לימדוה תורה?

הצד השווה בכולם, חשבון הנפש - נוקב ויורד עד עמקי מסתרי הנפש והבינה - יש לנו לשבת להתבונן ולהבין מה תפקידנו ומקומנו בזה העולם.

אזהרה

יש להדגיש שאין הכותב מתיימר להיות מומחה לבינה אנושית ק"ו מלאכותית, ואף ניסיון אין כאן, מ"מ אם חכמה אין כאן זיקנה אין כאן, הרהורי דברים יש כאן.

זו ואצ"ל זו, שלא דעת תורה ואף לא דעת בעלי בתים יש כאן, אין הכותב בקי בנככי הבינה לא בצפונותיה ואף לא בנגלותיה, ולוואי ויזכה בנגלות התורה לעמוד על סודותיה. ולא בא הכותב אלא לומר לך רסיסי מידע והרבה מחשבה.

המשך בעז"ה שבוע הבא.

העלון מופץ בעז"ה ביום רביעי בערב. ניתן לשלוח תגובות על הנכתב בגליון עבור מדור 'תגובות הקוראים', עד יום שני בשעה 9 בערב.

אין המערכת מתחייבת להכניס כל תגובה שהיא, והדבר נתון לשיקול המערכת.

כתובת המייל עבור המדורים הנ"ל: alon.lorech.t@gmail.com

<<< להצטרפות לרשימת התפוצה יש לשלוח מייל ל: alon-lorech-hatorani+subscribe@googlegroups.com >>>